

Fotonäitus „Eestimaa looduslikud pühapaigad“

24 märts - 27. aprill 2008

Kuressaare Kultuurikeskuse I korruse fuajee

Tallinna tn. 6, Kuressaare

Avatud E-R 10-19; L 10-16

24. märtsil avati Kuressaare raamatukogus kuni 27 aprillini kestev fotonäitus „Eestimaa looduslikud pühapaigad“. Näitus koosneb ligi neljakümnest erinevast pühapaigaga seotud fotost, erinevatelt autoritelt. Iga pildi all on vastavat pühapaika või pühapaigaga seotud kommet tutvustav jutt, mis kokkuvõttes on kui teejuht läbi Eesti ajalooliste pühapaikade ja nendega seotud uskumuste ning käitumistavade.

Konverents „Saare ja Hiiu maakonna looduslikud pühapaigad“

10. aprill 2008

Kuressaare Kultuurikeskuse konverentsisaal

Tallinna tn. 6, Kuressaare

Kell 10-19

Konverentsi eesmärk on tutvustada Saare ja Hiiu maakonna pärimuskultuuriga seotud ametnikke, õpetajaid, aga ka laiemat avalikkust looduslike pühapaikade teemaderingiga ning looduslike pühapaikade riikliku arengukava ja ülevaatuste hetkeseisuga. Ettekannetega esinevad Mall Hiiemäe, Mari-Ann Remmel, Heiki Valk, Ahto Kaasik, Erik Leibak, Kadri Tüür, Martin Kivisoo, Helgi Põllo, Urmas Selirand, Ester Vaiksaar, Minni Saapar ja Elo Liiv.

Konverentsi järgsel päeval toimub ümarlaud, kus arutatakse looduslike pühapaikade ülevaatuse edasist arengut ja koostöö võimalusi pärimuse korjamise ja pühapaikade kaardistamise kiirendamiseks. Osalejateks on konverentsi esinejad ja kohaliku- ning maavalitsuse ametnikud, muinsuskaitse ja keskkonnateenistuse töötajad, muuseumite esindused, haridustöötajate, kodukandi ja pärimuskultuuriseltside esindajad. Ümarlaua järgselt toimub konverentsi esinejatele bussi ekskursioon mõnesse ekspertide hinnangut vajavasse pühapaika

Näituse, konverentsi ja ümarlaua korraldaja on Maausuliste Saarepealne Koda, kaaskorraldajad Kuressaare Kultuurikeskus, Saare maavalitsus, Maavalla Koda

Üritusi toetavad Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital ja Saaremaa Ekspertgrupp.

Lisateave:

Elo Liiv

tel: 56984477

elo.liiv@maavald.ee

KONVERENTS „Saare ja Hiiu maakonna looduslikud pühapaigad“

10. aprill 2008

Kuressaare Kultuurikeskuse konverentsisaal

Tallinna tn. 6, Kuressaare

KONVERENTSI KAVA

10.00-10.10 Avasõna

10.10-10.50 Ahto Kaasik: „Riiklik arengukava "Eesti looduslikud pühapaigad. Uurimine ja hoidmine 2008 – 2012““

10.50-12.50 Looduslike pühapaikade uurimise praktika ja tulemused

Ettekande pikkus 25 min, küsimustele vastamine 5 min

- 1) Heiki Valk „Looduslik pühapaik Eesti kagunurgas: Miikse Jaanikivi“.
- 2) Mari-Ann Remmel „Lehmja tammik, selle kompleksne uurimislugu“
- 3) Eerik Leibak „Hiis kui looduskaitse objekt“
- 4) Kadri Tüür „Pühapaikade kaardistamine: Muhu valla kogemus“

12.50-14.00 LÕUNA

14.00-16.30 Pühapaikade alase pärimuse kogumine Saare ja Hiiu maakonnas

Ettekande pikkus 25 min, küsimustele vastamine 5 min

- 1) Ester Vaiksaar „Pühapaikade pärimuse kogumine õpilastega Valjalas“
- 2) Minni Saapar „Looduslikud pühapaigad Eestis Saare maakonnas Pihlta vallas“
- 3) Urmas Selirand „Hiiumaa kummastustest ja (või) pühapaikadest“
- 4) Helgi Põllo „Mõtteid Hiiumaa pühapaikadest“
- 5) Ahto Kaasik „Muhu looduslikud pühapaigad, nende ülevaatus“

16.30-16.45 KOHVI JA TEE PAUS

16.45 -18.15 Põliselanike, uurijate, sisserännanute või turistide pühapaigad?

Ettekande pikkus 25 min, küsimustele vastamine 5 min

- 1) Martin Kivisoo „Vaimsusest argielus“
- 2) Elo Liiv „Turist, uurija ja kohalik pühapaigas“
- 3) Mall Hiimäe „Looduse ja inimese seotusest, pühapaikade näitel“

18.15-18.30 Lõppsõna

*Konverentsi ettekannete põhjal on kavas anda välja artiklikogumik.

KONVERENTSI ETTEKANNETE TUTVUSTUSED

/esinejate järjekorras/

Ahto Kaasik, Maausuliste ja Taarausuliste Maavalla Koja vanem Riiklik arengukava "Eesti looduslikud pühapaigad. Uurimine ja hoidmine 2008 - 2012"

Kultuuriministeeriumis on valminud arengukava "Eesti looduslikud pühapaigad. Uurimine ja hoidmine 2008 - 2012". Arengukava sõnastab Eesti riigi seisukohad hiite ja teiste ajalooliste looduslike pühapaikade väärtuse ja käsitlemise küsimustes ning seab tegevuskavad järgmisteks aastateks. Kuivõrd looduslikud pühapaigad on kindlad paigad ja maa-alad maastikul, puudutab kõnealune arengukava otseselt kohalikke omavalitsusi ja maaomanikke, laiemalt aga põlisrahvast ja eesti üldsust, kes on ühel või teisel moel pühapaikade kasutajaks.

Arengukava üldeesmärk on tagada looduslike pühapaikade ja nendega seotud kultuuritraditsioonide säilimine. Kavas on luua pühapaikade andmekogu, kaardistada ja inventeerida pühapaigad, täpsustada pühapaikadega seotud õigusakte, võtta säilinud väärtused riikliku kaitse alla ja tõhustada pühapaikade kaitsekorda, tutvustada ja väärtustada avalikkusele pühapaikade asist ja vaimset loodus- ja kultuuripärandit. Samuti hakatakse tegelema pühapaikade taastamiseks vajalike tingimuste loomisega. Ettekanne tutvustab arengukava eesmärke ja tegevuskavasid lähemalt.

Heiki Valk, Tartu Ülikooli arheoloogia kabineti juhataja Looduslik pühapaik Eesti kagunurgas: Miikse Jaanikivi

Tulenevalt pikaajalisest administratiivsest ja poliitilisest eraldatuses ning teisest usukuuluvusest on Eesti kagupoolseimas nurgas, õigeusulisel Setumaal vanad loodususundi traditsioonid püsinud kauem kui maa teistes piirkondades. Samas elavad vanad uskumused ja tavad sümbioosis ja ühtepõimununa õigeusu omadega. Traditsiooniliste uskumuste elujõud ilmneb ka looduslike pühapaikade puhul, kõige ilmekamalt Miikse (Meeksi) Jaanikivi juures vana kalendri suvisel pööripäeval.

Mari-Ann Remmel, Eesti Kirjandusmuuseumi teadur Lehmja tammik, selle kompleksne uurimislugu

Tihedas asustusrõngas paiknev Lehmja tammik (Jüri khk, Rae v) on üks põhjalikumalt uuritud looduslike pühapaiku - välja on selgitatud sealsed taime-, sambla-, seene- ja loomaliigid, mille seas on mitmeid haruldusi. Hiietammik on tähelepanuväärne ka pärimust siduva paigana, variantiderohke rahvajutt räägib puudeks muudetud pulmalistest. Komplekssed interdistsiplinaarsed uuringud leidsid aset valla toetusel 20. ja 21. sajandi vahetuse paiku. Tööde kestel koorus välja mitmesuguseid probleeme ja tähelepanekuid (asustussurve, kinnisvaraarendus, eriarvamused tammiku hooldamisel jm). Saadud kogemused võiksid olla kasuks teiste pühapaikade inspekteerimisel ning hoiustrateegiate kujundamisel.

Eerik Leibak, Eestimaa Looduse Fondi looduskaitse spetsialist Hiis kui looduskaitse objekt

- 1) Hiied kui metsakooslused Eestis üldse ja Saaremaal;
- 2) Inimmõju hiies. Algsed ja teisesed hiiekooslused;
- 3) Hiite kaitse looduskaitse seaduse alusel – võimalused ja piisavus.

Kadri Tüür, Muhu vallavolikogu, Muhu Muuseum
Pühapaikade kaardistamine: Muhu valla kogemus

Looduslike pühapaikade kaardistamise initsiatiiv tuli väljastpoolt: Maavalla koja ja Eesti Kirjandusmuuseumi uurijate poolt. Muhu vallavalitsus ei toetanud üritust finantsiliselt, kuid valla allasutus Muhu Muuseum püüdis uurijaid toetada info hankimisega ning muuseumi töötajad võtsid osa välitöödest. Muhu Muuseum sai vastutasuks kõigi kohapeal kogutud materjalide koopiad ning Muhu pühapaikade fotonäituse materjalid. Järgmine tõsine probleem on maaomanike teavitamine. Oleks hea, kui pühapaikade kaitse oleks seadustega reguleeritud ning teavitustöö näiteks Muinsuskaitseameti haldusalas. Vallaametnikele sellise täiendava töökoormuse panemine on kaheldav.

Ester Vaiksaar, Valjala Põhikooli ajalooõpetaja, koduloo-uuriija
Pühapaikade pärimuse kogumine õpilastega Valjalas

Ettekandes tahan kindlasti peatuda:

- 1) meie kohalikul mälul, st inimestel, kes mäletavad ja on oma teadmisi lahkelt jaganud;
- 2) töö õpilastega (legendid ja mälestused, matkad pühapaikadesse, objektide kaardistamine, mõõdistamine, pildistamine);
- 3) töö kajastamine kooli kodulehel (just praegu tõmbame otsi kokku, varsti riputame üles);
- 4) kogumistöö tähtsusel õpilaste motiveerimisel.

Minni Saapar, Saaremaa Ühisgümnaasiumi 9. klassi õpilane
Looduslikud pühapaigad Eestis Saare maakonnas Pihtla vallas

Räägin äsja valminud kooliuurimistööst, mille käigus uuriti hiite olemust ja kujunemist ning tehti küsitlustööd Pihtla valla (kunagise Püha kihelkonna) elanikega rääkides, et selgitada välja nüüdseks pea unustustehõlma vajunud hiiekohad või muud kombetalituslikud paigad. Kokku sain andmeid 21 mitte ühegi kaitse all olevast pühapaigast, need kohad pildistati ning kanti kaardile.

Urmas Selirand, Hiiumaa Muuseumi direktor
Hiiumaa kummastustest ja (või) pühapaikadest

Oma ettekandes käsitlen mitte ainult looduslikke pühapaiku vaid ka Hiiumaal looduses olevaid kummastusi, mis võivad olla ka pühapaigad.

Helgi Põllu, etnograaf, Hiiumaa Muuseumi peavarahoidja
Mõtteid Hiiumaa pühapaikadest

Küsimusi mõistete püha ja pühapaiga üle Hiiumaa kontekstis, pärimustekstide usutavusest. Pühaduse varjatud kuju või meie mõttemängud? Usu jõud ja selle kestvus.

Ahto Kaasik, Maavalla Koja vanem
Muhumaa looduslikud pühapaigad

Aastatel 2005 -2006 toimus Muhus looduslike pühapaikade ülevaatus. Kui välitöid alustades oli uurijatel andmeid paarikümnest looduslikust pühapaigast, siis välitööde teise hooaja lõpuks oli kogunenud andmeid juba ligikaudu 70 pühapaigast. Uuringute ühe olulisema väljundina sai kohalik omavalitsus elektroonilise kaardikihi näol selge ülevaate oma valla pühapaikade asukohast ja piiridest.

Eduka ettevõtmise õnnestumises oli oluline osa uurijate ja kohaliku kogukonna usalduslikul ja tihedal koostööl. Ülevaatusete ettevalmistamisel ja välitöödel osalesid uurijad Eesti Kirjandusmuuseumist, Tartu Ülikoolist ja Maavalla Kojast; neid aitasid välitöödel Muhu Muuseumi ja vallavalitsuse inimesed, samuti kohalikud maamõõtjad jt huvilised.

Ettekanne tutvustab Muhu ülevaatusete korralduslikku poolt ja annab ülevaate kohalikest pühapaikadest ja nendega seotud iseloomulikumast pärimusest.

Martin Kivisoo, Tihuse Hobuturismitalu peremees
Vaimususest argielus

- 1) Mittereligioosne kristlik kultuuriruum on loodususundit toetav jõud
- 2) Loodususund on rahva jaoks vaimne püüe
- 3) Vajame uut kultuuri ja vaimu käsitlust

Elo Liiv, EKA dotsent, Saarepealse Koja juhatuse liige
Turist, uurija ja kohalik pühapaigas

Tänapäeval läheb pühakohta kolme tüüpi inimesi: nad on kas uurijad, turistid ehk rändajad või kohalikud, kes seotud põliste tavadega. Kui sadakond aastat tagasi oleks nendel kolmel selged piirjooned, siis nüüdseks on need ähmastunud. Kolmik on nii tihedalt seotud, et tihti endale märkamata on kohalikust saanud uurija, turistist kohalik ja uurijast turist ning kõik vastupidi. Seni kuni selline sümbioos on pühapaikade hüvanguks, on see kõik vaid tervitatav, kuid pole head halvata...

Mall Hiemäe, Eesti Kirjandusmuuseumi vanemteadur
Looduse ja inimese seotusest, pühapaikade näitel

Ettekandes iseloomustan paigaidentiteedi avaldumist tänapäeva Eestis, silmas pidades looduse ja kultuuri vahekorda skaalal: kohalik - üldine.

*****

Laps hiieväravas: Inimlaps on osake hingestatud ilmast pikas põlvkondade ahelas. Kui meie lapsed annavad esivanemate pärandi edasi oma lastele, kestab edasi meie rahvaski.
Pilt: Ahto Kaasik

Üle mitmesaja aasta on Eesti võim astunud valitsuse tasandil esimese sammu pühapaikade otsese hoidmise suunas: <http://www.maavald.ee/uudised.html?rubriik=&id=2359&op=luгу>